Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto
HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 / STM:n lausunto

Sosiaalialan osaamiskeskusten rahoitus ja tilannekuva

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta annetun lain (1230/2001) mukaan osaamiskeskusten tehtävänä on alueellaan kehittää sosiaalialan osaamista sekä turvata perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen ja käytännön työn monipuolista yhteyttä. Ne kehittävät alueella yhteistyössä hyvinvointialueiden, sekä muiden toimijoiden kanssa sosiaalihuollon palveluja sekä toteuttavat tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoimintaa alueellisten erityis- ja asiantuntijapalveluiden tuottamiseksi. Ne toimivat aktiivisesti myös valtakunnallisten ohjelmien alueellisessa toimeenpanossa sekä osallistuvat lainsäädännön valmisteluun ja alueelliseen toimeenpanoon.

Hyvinvointialueuudistuksen yhteydessä sosiaalialan osaamiskeskuksia koskevaan sääntelyyn tehtiin ns. Sote 100 -lain yhteydessä muutos, jossa hyvinvointialueet tulivat keskeisiksi toimijoiksi toiminnan organisoimisessa. Muutos on turvannut sosiaalialan osaamiskeskusten toiminnan kytkeytymistä hyvinvointialueisiin ja tuonut sitä vahvemmin osaksi kehittyvää hyvinvointialueiden TKKI-toimintaa. Se myös mahdollistaa mukana olon hyvinvointi- ja YTA-alueille rakentuvan sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimuksen ja kehittämisen kokonaisuuden muodostumisessa tilanteessa, jossa aiemmat rakenteet ovat painottuneet lähes yksinomaan terveydenhuollon kehittämiseen ja sosiaalihuollon osalta olemassa olevia TKKI-rakenteita ei ole.

Tällä hetkellä sosiaalialan osaamiskeskukset ja hyvinvointialueet niiden vastuutahoina ovat aktiivisesti muokkaamassa sosiaalialan osaamiskeskusten hallinnollisia ratkaisuja niin, että toiminta olisi paremmin yhteen sovitettavissa tukemaan hyvinvointialueita ja soveltuvin osin YTA-alueita sosiaalihuollon kehittämisessä. Laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta (1230/2001) on mahdollistanut osaamiskeskustoiminnan organisoitumisen eri tavoin eri alueiden lähtökohdista käsin. Tämän vuoksi rakenteiden yhdenmukaistaminen etenee myös alueellisesti hieman eri aikatauluilla.

Valtion talousarviossa oli varattu määrärahaa sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa varten vuosittain 3,5 milj. euroa vuoteen 2014 asti. Sen jälkeen määrärahaan on kohdistunut useita leikkauksia ja useana vuonna Eduskunta on myöntänyt talousarvion käsittelyn yhteydessä lisärahoitusta leikkauksia korvaamaan. Vuodesta 2018 lähtien määräraha on ollut vuosittain n. 3 milj. euroa vaikka julkisen talouden suunnitelman taso on ollut alhaisempi. Vuoden 2023 talousarviossa osaamiskeskuksen määräraha oli eduskunnan myöntämän lisämäärärahan (0,5 milj.) jälkeen 3,5 milj.

Vuoden 2024 alkuperäisessä talousarviossa sosiaalialan osaamiskeskusten määrärahaksi jäi julkisen talouden suunnitelman mukainen rahoitus 2,25 milj. STM on esittänyt vuoden 2024 täydentävässä talousarviossa sosiaalialan osaamiskeskusten määrärahaan 1 miljoonan euron korotusta 3,25 miljoonaan euroon.

Valtionavustus on sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan perusrahoitus, jolla turvataan osaamiskeskusten perusrakenteen ylläpito kaikissa 11 osaamiskeskuksessa (tilat sekä 1-2 henkilön työpanos/osaamiskeskus). Tämä perusstruktuuri kyetään turvaamaan minimissään vuoden n. 3-3,5 milj. euron rahoituksella.

Osaamiskeskukset ovat hankkineet erillisrahoituksia mm. sosiaalipalvelujen tuottamista ja kehittämistä tukevalla palvelutoiminnalla sekä hanketoiminnalla, jossa osaamiskeskusten roolina on tyypillisesti hankkeiden haku sekä toteutus. Osaamiskeskukset ovat kyenneet valtionavustuksen turvin tuottamaan alueillaan merkittävää lisäarvoa alueellisen kehittämistyön tueksi, yhteensä sosiaalialan osaamiskeskuksissa työskentelee n. 100 sosiaalihuollon asiantuntijaa. Tämä ei olisi mahdollista ilman perusrahoituksen takaamaa infrastruktuuria.

Eduskunta on, hyväksyessään lain sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä (612/2021), edellyttänyt lausumassaan, että ”sosiaalihuollon tutkimusrahoituksen taso turvataan ja sosiaalihuoltoon luodaan yliopistosairaaloita vastaavan kaltaiset, palvelujen kehittämistä, tutkimusta ja koulutusta tukevat toimintarakenteet”.

Em. lain 32 § määrittää hyvinvointialueille vastuun tehtäväalansa koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnasta alueellaan. Lisäksi em. lain 36 § 3 mom. 7 kohdan mukaan hyvinvointialueiden on yhteistyöaluesopimuksessa sovittava yhteistyöstä ” koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan toteuttamisessa sekä yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen koordinaatio-, ohjaus- ja neuvontatehtävistä näissä toiminnoissa”. Säädös koskee yhtäläisesti myös sosiaalihuollon em. tehtäviä ja määrittää näin lainsäädännöllisen rakenteen myös sosiaalihuollon valtakunnalliselle TKKI-rakenteelle.

Sosiaalialan osaamiskeskusten rooli tässä siirtymävaiheessa on tärkeä, koska hyvinvointi- ja YTA-alueilla ei ole valmiiksi olemassa sosiaalihuollon vakiintuneita TKKI-rakenteita ja on tärkeää, että sosiaalialan osaamiskeskukset ovat muodostamassa tätä kokonaisuutta ja rakenteiden muodostuessa myös integroituvat näihin rakenteisiin. Toisaalta sosiaalihuollon osaamisen ja palvelulähtöisen vaikuttavan kehittämistoiminnan turvaaminen on ensisijaisen tärkeää hyvinvointialueilla myös kustannusvaikuttavan toiminnan varmistamiseksi.

Siksi on tärkeää, että sosiaalialan osaamiskeskusten toimintaresurssit turvataan riittävän pitkään niin, että ne pystyvät olemaan mukana tässä valmistelussa ja jotta ne voivat muodostaa hyvinvointi- ja YTA-alueiden tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan ja sen rakenteen pohjaa sosiaalihuollon osalta.

Sosiaalineuvos Juha Luomala p. 02951 63492